

สรุปผลการศึกษา

ไทยพลัดถิ่นคือกลุ่มคนที่ถือตนเป็นไทย อาศัยอยู่ในดินแดนมะริด-ตะนาวศรี ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นพื้นที่ของประเทศสหภาพเมียนมาร์ และกลุ่มคนไทยจากพื้นที่ดังกล่าวอพยพกลับเข้าสู่สังคมไทย แต่ไม่ได้เป็นไทยในทางราชการ การศึกษาอาศัย 2 แนวคิดหลัก คือ แนวคิดว่าด้วยรัฐ-ชาติและแนวคิดว่าด้วยการเป็นพลเมืองข้ามพรมแดน และอาศัยวิธีการศึกษาแบบชาติพันธุ์วรรณาสนามวิจัยหลายพื้นที่และการอ่านตัวบท

การศึกษาพบว่า ในเขตมะริด-ตะนาวศรีมีร่องรอยของคนสยามตั้งถิ่นฐานมานาน เอกสารบางฉบับระบุว่า ตะนาวศรีก่อตั้งโดยกลุ่มคนสยาม ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ตะนาวศรีขึ้นต่ออาณาจักรอยุธยา และมีประชากรสยาม 5-6 พันครัวเรือน อย่างไรก็ตาม หลักฐานข้อมูลที่มีอยู่ ณ ปัจจุบัน ยังไม่อาจจะสรุปได้ว่าสยามผู้ก่อตั้งกรุงตะนาวศรีและสยามที่อยู่ในตะนาวศรีสมัยพระนารายณ์มหาราชมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับไทยพลัดถิ่นในปัจจุบัน

กลุ่มคนสยามที่อาจจะพอเชื่อมโยงได้กับไทยพลัดถิ่นปัจจุบัน คือกลุ่มชาวสยาม (Siamese) ที่เอกสารทั้งไทยและอังกฤษระบุว่า อาศัยอยู่ในเขตมณฑลตะนาวศรีของพม่าในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งมีอยู่ประมาณ 19,200 ถึง 19,631 คน คนเหล่านี้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอมะริด ตะนาวศรีและสะเทิม ในเขตอำเภอมะริดชาวสยามส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ด้านใต้ของมะริด เช่น ในกะระกูรี ปกเป็ยน มะลิวัลย์ มะรัง ดังเคียะและสิงขร

ประมาณปี พ.ศ. 2530 ไทยพลัดถิ่นในเขตตะนาวศรีของพม่ามีประมาณ 41,258 คน ประกอบด้วยไทยมุสลิมประมาณ 18,280 คน ไทยพุทธ 22,978 คน สมัยอังกฤษปกครองพม่า ชุมชนไทยสามารถดำรงชีพอยู่อย่างอิสระ แต่สถานการณ์แปรเปลี่ยน เมื่อการต่อสู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ในพม่าขยายตัวมากขึ้น หมู่บ้านไทยพลัดถิ่นตกอยู่ท่ามกลางสนามรบ ชาวไทยถูกจับไป ปอดตาทา เป็นคนแบกกระสุนและเสบียงนำหน้ากองทหารเพื่อสู้รบกับอีกฝ่าย พม่าเข้ามาเอาณา สวนและข้าวของ คนไทยจึงต้องอพยพครั้งใหญ่กลับฝั่งไทย ปัจจุบัน ไทยพลัดถิ่นฝั่งพม่า 3 ใน 4 อพยพกลับเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทย ตามหมู่บ้านชนบทและชุมชนเมืองในพื้นที่จังหวัดชายแดน เช่น ชุมพร ระนอง และประจวบคีรีขันธ์

ไทยพลัดถิ่นคือคนที่เป็นเครือญาติกับคนปักษ์ใต้ มีศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีแบบไทยปักษ์ใต้ และติดต่อสัมพันธ์กับคนไทยฝั่งไทย นิยมส่งลูกหลานมาศึกษาเล่าเรียนใน

เมืองไทย มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีความรัก ผูกพัน รักดีกับแผ่นดินไทย ที่ไทยพลัดถิ่นถือเป็นแผ่นดินมาตุภูมิ

การศึกษาให้ความสำคัญกับการผลิตซ้ำความเป็นไทยในฝั่งพม่า และถือการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นการปฏิบัติการการเป็นพลเมืองทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมถูกพิจารณาในฐานะเป็นชนที่ถูกร้าง วัฒนธรรมที่คนยึดถือในแต่ละยุคมิใช่สิ่งที่สืบทอดจากคนรุ่นก่อนมาทั้งหมดและครบถ้วน คนในยุคหลังต่างแสดงบทบาทผู้กระทำด้วยการเลือกเอาวัฒนธรรมบางอันและบางมิติของคนรุ่นก่อนมาปฏิบัติ และปฏิบัติภายใต้เงื่อนไขที่ต่างออกไป วัฒนธรรมจึงมิใช่ความเหมือน แต่คือการทำ ความเหมือนให้มีความแตกต่างกันไปตามสถานที่และเวลา (Hall, 1990)

หนังสือหน้าที่พลเมืองไทยในหลายยุคสมัย ได้พยายามปลูกฝังนักเรียนไทยในฐานะพลเมืองให้รักในชาติ ศาสนา (พุทธ) พระมหากษัตริย์ ทำนุบำรุงสืบทอดวัฒนธรรมไทย (ลักษณะ บัณฑิตย์, 2542) ในยุคปัจจุบัน หนังสือหน้าที่พลเมือง ซึ่งเขียนขึ้นในยุคที่รัฐไทยและสังคมไทยให้ความสำคัญกับความเป็นท้องถิ่น หน้าที่ที่นักเรียนไทยจะต้องกระทำก็คือ การสืบทอดภาษาไทย ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย และประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ในฐานะ “วัฒนธรรมไทย” ที่เด็กนักเรียนต้องสืบทอดรักษาก็คือ เพลงบอก หนังตะลุง มโนราห์ สมุนไพร (ชวงค์ ฉายานบุตร, 2546, น. 21, 24; วรทิพย์ มีมาก, 2547, น.18, 27)

แม้มิได้รับการสนับสนุนจากรัฐไทย แต่ไทยพลัดถิ่นก็เรียนและสืบทอดภาษาไทย โดยศึกษาเล่าเรียนในวัด และเพียงหยุดสอนเมื่อรัฐบาลพม่าห้ามเรียนและให้เรียนภาษาพม่า ไทยพลัดถิ่นร่วมสืบสานวัฒนธรรมและศิลปการแสดงภาคใต้ เช่น หนังตะลุง มโนราห์ เพลงบอก จงรักภักดีต่อในหลวง อารงรักษาวัดไทยให้คงอยู่และอยู่อย่างแตกต่างจากวัดพม่ามาจวบปัจจุบัน กล่าวในแง่แล้ว ไทยพลัดถิ่นจึงเป็นกลุ่มคนที่ปฏิบัติการการเป็นพลเมืองไทยข้ามพรมแดน ผลิตซ้ำความเป็นไทยข้ามพรมแดน และปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดุจเดียวกับเด็กนักเรียนในสังคมไทย โดยปราศจากการสนับสนุนใดๆ จากรัฐไทย

วัฒนธรรมถูกนำมาปฏิบัติโดยไทยพลัดถิ่นอีกครั้ง ในช่วงรณรงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิการเป็นพลเมืองไทย วัฒนธรรมไทยที่ไทยพลัดถิ่นผลิตซ้ำและสืบสานมาหลายรุ่นถูกหยิบยกขึ้นมาเขียน บอกรกล่าวและแสดงผ่านเว็บไซต์ วิดิทัศน์ บทเพลงและรายการโทรทัศน์ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลไทยและคนไทยเข้าใจ ยอมรับความเป็นไทย ในแง่นี้ ไทยพลัดถิ่นจึงทำหน้าที่เลือกเอาวัฒนธรรมบางด้านมาใช้และปฏิบัติโดยอัดลงแผ่นวีดิทัศน์ และใช้วีดิทัศน์นั้นกระทำต่ออารมณ์และความรู้สึกของสังคมไทย รัฐไทยและไทยพลัดถิ่นเอง

ไทยพลัดถิ่นอพยพกลับเข้าสู่สังคมไทยหลายรุ่น (สิริพร สมบูรณ์บุรณะ, 2549) แต่ในยุคก่อนหน้า ไทยพลัดถิ่น “ไม่เคยรวมตัวกันต่อสู้เพื่อสิทธิของตน...ไม่กล้าบอกใคร เวลาเจอกันที่ตลาด บางทีก็ไม่กล้าทัก เพราะกลัวคนอื่นรู้ว่ามาจากฝั่งโน้น” (รลิตา ชุ่ยยัง, สัมภาษณ์) อย่างไรก็ตาม หลังปี พ.ศ. 2545 ไทยพลัดถิ่นได้เปลี่ยนสถานะตัวเองมาเป็นตัวกระทำ (active actors) และปฏิบัติการประสานภาคีเพื่อเจรจาต่อรองการคืนสัญชาติไทยกับหน่วยงานรัฐ หน่วยงานด้านความมั่นคง หน่วยงานด้านกฎหมาย องค์การพัฒนาเอกชน และสถาบันวิชาการ ไทยพลัดถิ่นจัดตั้งองค์กรในรูปเครือข่าย เพื่อพิทักษ์ของกลุ่มตน เรียกร้องและอำนวยความสะดวกสิทธิการเป็นไทยที่เท่าเทียม และเพื่อช่วยเหลือกันและกันด้านกฎหมาย ไทยพลัดถิ่นจัดขบวนเพื่อรณรงค์ข้อมูลและปัญหาไทยพลัดถิ่น แสดงบทบาทหรือปฏิบัติการเป็นพลเมืองทางสังคมของไทยด้วยการเข้าร่วมและเป็นแกนนำในการพัฒนาเมือง ช่วยเหลือสงเคราะห์ให้ผู้ประสบภัย เข้าร่วมในเหตุการณ์และเวทีสาธารณะต่างๆ เช่น เวทีพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตย เวทีสมัชชาสังคมไทย และเครือข่ายปฏิรูปสังคมและการเมือง และใช้เวทีเหล่านั้นนำเสนอปัญหาและข้อเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาสิทธิของกลุ่มตน ร่วมผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ผลักดันการเปลี่ยนแปลงทิศทางการพัฒนาประเทศให้สนับสนุนและให้ความสำคัญกับกลุ่มคนในระดับรากหญ้า คัดค้านนโยบายรัฐที่ส่งผลและจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและกลุ่มคนในระดับรากหญ้า เช่น นโยบายเขตการค้าเสรี นโยบายโหนดน้ำ

การเปลี่ยนบทบาทและกระทำการข้างต้น น่าจะถือได้ว่าไทยพลัดถิ่นได้แสดงบทบาทการเป็นตัวตัวกระทำ และหากการที่คนกลุ่มหนึ่งอ้างการเป็นส่วนหนึ่งกับรัฐ โดยผ่านกระบวนการกลุ่ม หรือการจัดองค์กรขึ้นเพื่อพิทักษ์สมาชิกและกลุ่มจากการกีดกันหรือเพื่อรับสิทธิหรือผลประโยชน์จากรัฐหรือปฏิบัติการเพื่อพัฒนารัฐหรือพัฒนาชีวิตของผู้คนภายในรัฐ หมายถึงการเป็นพลเมืองทางสังคม ตามความหมายที่กลิค ซิลเลอร์ (Glick Schiller 2005a, pp. 54-55) ให้ไว้แล้ว ไทยพลัดถิ่นก็คือกลุ่มคนที่ปฏิบัติการการเป็นพลเมืองทางสังคมของไทย

ปัจจุบัน การผลิตซ้ำความเป็นไทยของไทยพลัดถิ่นในพม่ายังปรากฏเด่นชัดในพื้นที่ที่ยังไม่ถูกบังคับเคลื่อนย้ายโดยรัฐบาลทหารพม่า เช่น ชุมชนมะลิวัลย์ ดินแดนที่สามารถพบความเป็นไทยทั้งในวัด ในบ้านและในสำนึกของผู้คน การรักษาความเป็นไทยการผลิตซ้ำความเป็นไทยของไทยพลัดถิ่นคือ รูปแบบหนึ่งของการแสดงออกถึงการเป็นพลเมืองทางวัฒนธรรม ที่ไทยพลัดถิ่นมีต่อรัฐไทย แม้จะอยู่ฝั่งพม่า มีวิถีการดำรงอยู่ในฝั่งพม่า แต่วิถีความผูกพันภักดีของไทยพลัดถิ่นขึ้นต่อสังคมไทยและรัฐไทย

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ประมาณกลางพุทธทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา ทหารพม่าตามคำกล่าวของไทยพลัดถิ่นได้รุกเข้าสู่หมู่บ้านไทย นำความเป็นพม่ามากลืนความเป็นไทย คนไทยกลุ่มหนึ่งจึง

อพยพกลับฝั่งไทย (มุมมองหนึ่งของพวกเรา, วิดิทัศน์) กระนั้นก็ตาม ในหมู่คนไทยพลัดถิ่นที่ยังคงดำรงอยู่ในฝั่งพม่า การเข้ามาของทหารและการพัฒนาของพม่า ได้นำมาซึ่งการปรับเปลี่ยนรูปแบบปฏิบัติการเป็นพลเมืองใน 4 รูปแบบ คือ รูปแบบแรก ไทยพลัดถิ่นถือตนเป็นไทยในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม แต่เลือกที่จะไม่ถือบัตรประชาชนทั้งของไทยและของฝั่งพม่า รูปแบบที่สอง ไทยพลัดถิ่นยืนยันความเป็นไทย ถือบัตรประชาชนไทย และปฏิเสธการถือบัตรประชาชนพม่า สัมพันธ์กับสังคม วัฒนธรรม การเมือง และพิธีกรรมในฝั่งไทย รูปแบบที่สาม ไทยพลัดถิ่นถือตนเป็นไทยในทางสังคม วัฒนธรรมและสายสัมพันธ์ แต่เลือกที่จะถือบัตรประชาชนทั้งของไทยและพม่า และรูปแบบที่สี่ ไทยพลัดถิ่นยังถือตนเป็นไทยและผลิตซ้ำความเป็นไทย แต่จำต้องถือบัตรประชาชนพม่า เพื่อการทำมาหากิน

การแสดงออกถึงการเป็นพลเมืองใน 4 รูปแบบ สะท้อนถึงความหลากหลายของการเป็นพลเมืองของไทยพลัดถิ่นในฝั่งพม่า แต่ไทยพลัดถิ่นส่วนใหญ่ก็มิอาจถือได้ว่าเป็นพลเมืองที่มีความยืดหยุ่น (flexible citizenship) พลเมืองผู้ถือหนังสือเดินทาง (passport) หลากหลายใบในความหมายของไอหว่า อ่อง (Ong, 1999) ได้โดยสมบูรณ์ กล่าวคือ แม้ว่าทั้งไทยพลัดถิ่นและชนชั้นนำทางธุรกิจชาวจีนต่างก็คือคนข้ามพรมแดน แต่ไทยพลัดถิ่นส่วนใหญ่หรือแทบทั้งหมดไร้ซึ่งอำนาจทุน ไทยพลัดถิ่นมิได้เป็นนักธุรกิจผู้สามารถเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจโลก ผู้ก่อให้เกิดระบบโลกาภิวัตน์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้สัญจรข้ามพรมแดนเพื่อการทำธุรกิจในฮ่องกง จีน สิงคโปร์ ยุโรปและอเมริกา มีบ้านและลูกเมียในแคนาดา ถือหนังสือเดินทางทั้งของฮ่องกง จีน สิงคโปร์และแคนาดา และมีได้เป็นผู้สะสมความมั่งคั่งมายาวนานและมีบทบาทในการสร้างระบบทุนนิยมที่ยืดหยุ่น (flexible capitalism) ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (Ong, 1999, p. 17) อย่างนักธุรกิจชาวจีน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายการศึกษาของอ่อง ไทยพลัดถิ่นส่วนใหญ่เป็นชนชั้นล่างของสังคม เป็นชาวประมง ชาวนาและหรือชาวสวน และอาศัยอยู่ในดินแดนที่มีไฮ้ศูนย์การผลิตความมั่งคั่งของระบบทุนนิยม กลุ่มที่อาจจะมีใกล้เคียงกับการเป็นพลเมืองที่มีความยืดหยุ่นของไอหว่า อ่อง คือไทยพลัดถิ่นกลุ่มที่ถือตนเป็นไทย แต่เลือกถือบัตรประชาชนทั้งของไทยและพม่า ทว่าคนกลุ่มนี้ก็เป็นคนจำนวนน้อยที่เป็นพ่อค้าและลูกหลานเจ้าเมืองมะลิวัลย์

อย่างไรก็ตาม ทั้งไทยพลัดถิ่นและจีนพลัดถิ่น ต่างเป็นผู้กระทำที่สัมพันธ์กับสิ่งอื่น (related actors) จีนพลัดถิ่นหรือผู้อพยพในสนามสังคมข้ามพรมแดนชาวจีนสัมพันธ์กับทุนและการสะสมทุนที่มั่งคั่ง แต่ไทยพลัดถิ่นสัมพันธ์กับการไร้ทุนและการศึกษา ดังนั้น พลังในการทะลุทะลวงพรมแดนหรือพลังในการเปลี่ยนแปลงสัญชาติ เปลี่ยนแปลงหนังสือเดินทางหรือบัตรประจำตัวประชาชนจึงมีความห่างกันยิ่ง กระนั้นก็ตาม แม้มิอาจจัดเป็นพลเมืองที่ยืดหยุ่นได้โดยสมบูรณ์ ไม่อาจเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของสรรพสิ่ง (สัญชาติ/การเป็นพลเมือง) ได้ดังผู้ข้ามพรมแดนชาวจีน (Ong, 1999, p. 4) แต่

ไทยพลัดถิ่นก็ปฏิบัติตนในฐานะผู้เคลื่อนข้ามเส้นและพื้นที่ และเป็นผู้ที่มีได้อยู่ภายใต้กรอบการเป็นพลเมืองตามที่รัฐกำหนดให้เป็น เพราะแม้ในระบอบหลังรัฐพม่าจะพยายามกลายถิ่นให้เป็นพม่า กฎหมายไทยพยายามกีดกันมิให้เป็นไทย แต่ไทยพลัดถิ่นไม่ยอมเป็นตามที่รัฐทั้งสองแห่งปรารถนาให้เป็น ไทยพลัดถิ่นในฝั่งพม่าและในไทย จึงเป็นผู้ข้ามพรมแดนการกำหนดให้เป็นโดยรัฐ (Ong, 1999, p. 4)

ถึงจะอยู่และจากมาจากดินแดนของพม่า แต่ไทยพลัดถิ่นก็เป็นกลุ่มคนที่ยังคงผลิตซ้ำความเป็นไทย มีเรื่องเล่าและความจำร่วมเกี่ยวกับความเป็นชาติและความเป็นไทย แม้ในมิติประวัติศาสตร์ไทยพลัดถิ่นในยุคปัจจุบันจะไม่อาจจะเชื่อมโยงได้กับสยามผู้ก่อตั้งตะนาวศรี แต่ในเรื่องเล่าที่เล่าสืบต่อกันมา ไทยพลัดถิ่นคือกลุ่มคนที่มีบรรพบุรุษเป็นผู้ก่อตั้งเมืองตะนาวศรี ตะนาวศรีคือแหล่งรวมใจลูกหลานไทยจากทั่วสารทิศที่ต้องไปร่วมฉลองเมืองประจำปี ไทยพลัดถิ่นถือตนเป็นคนไทยที่อยู่ในแดนเดิม มะริด ตะนาวศรี สิงขรเป็นแผ่นดินไทย พรมแดนไทย-พม่าอยู่แนวไม้แฝงอยู่เหนือทวยขึ้นไป แผ่นดินตะนาวศรีจะเปลี่ยนเป็นไทยเมื่อเปลี่ยนรัชกาล คนไทยในตะนาวศรีและคนไทยฝั่งไทยคือคนที่ร่วมเผ่าพันธุ์เดียวกันเป็นชาติเป็นไทยมายาวนาน ไทยพลัดถิ่นทั้งที่อยู่ในฝั่งพม่าในอดีตและปัจจุบัน และทั้งที่อยู่ในฝั่งพม่าในอดีตและในฝั่งไทยในปัจจุบัน ต่างมีเรื่องเล่าและความจำร่วมเกี่ยวกับชาติและความเป็นไทย ที่สืบย้อนความเป็นชาติและความเป็นไทยยาวไกลถึงอยุธยา สุโขทัยหรือแม้แต่ในยุคที่ไทยอาศัยอยู่เพื่อขออาศัยได้ เรื่องเล่าและความจำร่วมดังกล่าว อาจจะเป็นสิ่งที่ถูกสร้างในเวลาใกล้เคียงกับการสร้างชาติและสร้างความเป็นไทยในสังคมไทย และสืบทอดมาจนถึงไทยพลัดถิ่นในปัจจุบัน

แม้จะมีเรื่องเล่าและความจำร่วมเกี่ยวกับความเป็นชาติและความเป็นไทย แต่ความเป็นชาติและความเป็นไทยของไทยพลัดถิ่น มิใช่ความเป็นชาติและความเป็นไทยที่บรรจุอยู่ในพื้นที่ภูมิศาสตร์ของรัฐ-ชาติไทยปัจจุบัน ความเป็นชาติและความเป็นไทยของไทยพลัดถิ่นคือสิ่งที่อยู่นอกและข้ามพรมแดนภูมิศาสตร์ ซึ่งปรากฏและมีมาตั้งแต่ยุคของยาเลสุข และสืบทอดมาจนถึงไทยพลัดถิ่นรุ่นปัจจุบัน ที่ยังยืนยันว่ากลุ่มตนเป็นคนไทย เป็นไทยที่เกิดในสิงขร และขอเป็นไทยข้ามพรมแดน ขอมีสิทธิเหมือนคนไทยฝั่งไทย อยากรู้ความสะดวกสบายในการข้ามพรมแดนและเป็นไทยข้ามพรมแดน คนไทยฝั่งไทย "อย่าดูถูกดูแคลนว่าเป็นพม่า" เพราะ "เราเป็นคนไทย" (ไทยสิงขร, วิดิทัศน์)

อย่างไรก็ตาม แม้ไทยพลัดถิ่นจะมีเรื่องเล่าและความจำร่วมเกี่ยวกับความเป็นชาติและความเป็นไทยร่วมกับคนไทยฝั่งไทย ผลิตซ้ำความเป็นไทยในฝั่งพม่า แสดงตนเป็นพลเมืองไทยทางสังคมและวัฒนธรรม และจัดขบวนต่อสู้เพื่อการได้มาซึ่งสัญชาติไทยหรือการเป็นพลเมืองในทางกฎหมาย แต่ในปัจจุบันไทยพลัดถิ่นก็ได้สิทธิการเป็นพลเมืองไทยและไม่อาจจะเป็นไทยในทางราชการ ทั้งนี้เนื่องจากความเป็นชาติและความเป็นไทยข้ามพรมแดนของไทยพลัดถิ่น ไม่สอดคล้องกับแนวคิดรัฐ-ชาติ

มาตรฐาน หรือรัฐซึ่งประกอบด้วยประชากร ดินแดน รัฐบาลและอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน ที่ยึดถือในสังคมไทย

แม้รัฐชาติของไทยจะถูกสร้างด้วยเทคโนโลยีการทำแผนที่ของยุโรป พรหมแดนภูมิศาสตร์ของรัฐจะมีความชัดเจนนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2452 แต่กระบวนการทำให้ไทยพลัดถิ่นไม่เป็นไทยในทางราชการ ทั้งในมิติของกฎหมายและการดำรงชีวิตประจำวัน เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อประมาณ 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งนี้เพราะก่อนพุทธทศวรรษ 2520 สิทธิทางการเมืองของพลเมืองไทยยังไม่ปรากฏชัดเจนเด่นชัดและต่อเนื่อง สิทธิทางการเมืองของไทยและไทยพลัดถิ่นจึงไม่ต่างกัน รัฐยังมิได้เข้าไปอยู่ในหมู่บ้าน สวัสดิการทางสังคมยังไม่เกิด การแบ่งขั้วไทยพลัดถิ่นกับไทยปกติจึงยังไม่ชัดเจน การติดต่อสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันของผู้คนมิได้ผูกติดกับการทำธุรกรรมลายลักษณ์อักษร เมื่อไม่ต้องผูกพันชีวิตกับพันธะสัญญาลายลักษณ์อักษร ความต่างระหว่างไทยพลัดถิ่นกับไทยปกติก็ไม่เกิด กลางพุทธทศวรรษ 2520 รัฐไทยเริ่มควบคุมประชากรเข้มงวดมากขึ้น เนื่องจากประชากรเพิ่มเฉลี่ยหลัก 50 ล้านคน พร้อมเข้มงวดกับการสกัดกั้นการอพยพเข้าของประชากรจากประเทศเพื่อนบ้าน ไทยพลัดถิ่นถูกจำแนกเข้มงวดและสกัดกั้นมิให้เป็นไทยมากขึ้น นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา รัฐไทยให้ความสำคัญและเข้มงวดกับแรงงานต่างด้าวและดำเนินการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าว ซึ่งนำไปสู่การแยกไทยปกติ ไทยพลัดถิ่น พม่า ลาวและกัมพูชาออกจากกันอย่างชัดเจน และปัจจุบันบัตรประจำตัวประชาชนกลายเป็นหลักฐานชิ้นแรกที่จะนำไปสู่การมีสิทธิด้านต่างๆ บัตรประจำตัวประชาชน จึงเป็นตัวชี้ดวงให้ไทยพลัดถิ่นกลายเป็นบุคคลไร้สิทธิ ไร้สิทธิที่จะมีสิทธิ เป็นไทยพลัดถิ่นที่มีความแตกต่างจากไทยปกติได้อย่างชัดเจน

ไทยพลัดถิ่นไม่ได้เป็นไทยในทางราชการอาจจะเพราะรัฐไทย และสังคมไทยส่วนใหญ่ยึดมั่นในแนวคิดรัฐชาติมาตรฐาน แต่รัฐชาติมิได้มีหนึ่งเดียว การแสวงหาทางเลือกในการอธิบายรัฐในสังคมไทยจึงมีมาอย่างต่อเนื่อง การตั้งคำถามต่อรัฐและความหมายรัฐชาติมีมาพร้อมกับการสถาปนารัฐชาติในสังคมไทย การตั้งคำถามนำมาสู่การแสวงหาแนวคิดและรูปแบบรัฐเพื่อใช้อธิบายรัฐและรัฐชาติในสังคมไทย นักวิชาการไทยได้นำแนวคิดและรัฐรูปแบบอื่นถูกนำมาศึกษาวิจัยไทย เช่น รัฐแมนดาลา รัฐเครือข่าย รัฐภูมิภาค รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และแนวคิดรัฐชาติและการปรับเปลี่ยนเลื่อนระดับของรัฐชาติ แนวคิดและรูปแบบรัฐประเภทหลังนี้ ปรากฏในงานของชัชวาลย์ สมุทวนิช (2544) และงานแหวกกรอบแนวคิดโลกาภิวัตน์ของไชยวัฒน์ เจริญสินโอฬาร (2549) งานสองชิ้นหลังสอดคล้องกับแนวคิดที่นำเสนอโดยนักวิชาการต่างประเทศ (Brenner, 2004a; 199a; 1999b; Swyngedouw, 2004; Purcell, 2003) ซึ่งให้ความสำคัญกับการเลื่อนระดับและการขยายพื้นที่ของรัฐชาติ การเลื่อนระดับการเป็นพลเมือง และการเป็นพลเมืองได้เลื่อนระดับสู่การเป็นพลเมืองของสหภาพยุโรป พลเมืองโลก

พลเมืองหลังความเป็นชาติ พลเมืองข้ามพรมแดน พลเมืองของเมือง และพลเมืองของชุมชน ซึ่งสะท้อนสภาวะรัฐมิได้ผูกขาด กำหนดและนิยามการเป็นพลเมืองโดยเบ็ดเสร็จ การเลื่อนระดับการเป็นพลเมืองของรัฐเกิดในยุคโลกาภิวัตน์ ในยุคที่รัฐเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงของชาติ อันเนื่องมาจากการเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายของคนพลัดถิ่นและผู้อพยพในสนามสังคมข้ามพรมแดน ผู้นำชาติออกจากพรมแดนภูมิศาสตร์ของรัฐ ทำให้พรมแดนภูมิศาสตร์ของรัฐ-ชาติมีอาจขังความเป็นชาติไว้ได้ เกิดปรากฏการณ์ชาติใหญ่กว่ารัฐ และนำไปสู่การปรับตัวของรัฐ-ชาติและการเป็นรัฐ-ชาติข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติ เกิดปรากฏการณ์รัฐยอมรับบุคคลสองสัญชาติ พลเมืองสองรัฐ ดังการปรับตัวของรัฐ-ชาติในลาตินอเมริกา แคริบเบียน ฟิลิปปินส์ อินเดีย ซึ่งนำไปสู่การผนวกรวมชาติที่อยู่นอกพรมแดน รวมคนพลัดถิ่นและผู้อพยพในสนามสังคมข้ามพรมแดนเป็นชาติและพลเมือง กล่าวโดยรวม ในยุคโลกาภิวัตน์ รัฐ-ชาติได้มีการปรับเปลี่ยนอย่างสำคัญจนมีอาจจะอธิบายได้ด้วยกรอบแนวคิดรัฐ-ชาติแบบเดิม

ประเด็นที่พึงพิจารณาเพิ่มเติมอีกก็คือ ในบทที่ 5 ผู้เขียนได้กล่าวถึงการปรับตัวของรัฐและการเลื่อนระดับของรัฐ-ชาติและแยกให้เห็นชัดเจนว่าการปรับและเลื่อนระดับของรัฐนั้น ประกอบด้วยกลุ่มรัฐที่เลื่อนระดับการสะสมทุนและรัฐที่เลื่อนระดับความเป็นชาติและการเป็นพลเมือง และการปรับและเลื่อนระดับสองด้านนี้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นกับรัฐเดียวกัน กล่าวอีกนัย รัฐบางรัฐอาจจะปรับบทบาทและเลื่อนระดับการสะสมทุน แสดงบทบาททางเศรษฐกิจทั้งในระดับท้องถิ่น เมือง ระดับชาติ ระดับภูมิภาคเหนือรัฐ-ชาติ แต่ไม่ปรับเปลี่ยนแนวคิดเรื่องชาติและการเป็นพลเมือง ส่วนรัฐอีกกลุ่มมีการเลื่อนระดับและปรับแนวคิดด้วยชาติและการเป็นพลเมือง รัฐกลุ่มนี้ส่วนใหญ่คือรัฐผู้ส่งออกผู้อพยพและคนพลัดถิ่น และรายได้เข้าประเทศส่วนใหญ่มาจากเงินส่งกลับของผู้อพยพในสนามสังคมข้ามพรมแดนและคนพลัดถิ่น (Vertovec, 2001; Levitt and de la Dehesa, 2003) ด้วยเหตุนี้ ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1990 รัฐหลายรัฐจึงได้ปรับแนวคิดเรื่องชาติและพลเมืองใหม่ และปรับแก้กฎหมาย เพื่อรวมเอาคนพลัดถิ่นและผู้อพยพในสนามสังคมข้ามพรมแดนเป็นพลเมือง (Jones-Correa, 2001)

ด้วยการจำแนกข้างต้น เมื่อพิจารณากรณีไทยพลัดถิ่นกับรัฐไทย ผู้เขียนจึงให้ความสำคัญกับการปรับตัวของรัฐจากมิติของการปรับแก้กฎหมายว่าด้วยสัญชาติ และพบว่าแม้รัฐไทยจะได้ตราพระราชบัญญัติสัญชาติใหม่ 2 ฉบับในปี พ.ศ. 2535 แต่ก็มีได้เปลี่ยนแนวคิดเรื่องชาติและการเป็นพลเมืองในทางตรงข้าม กฎหมายกลับเพิ่มความเข้มงวดในการเป็นพลเมือง โดยยกฐานะประกาศคณะปฏิวัติ 337 ปี พ.ศ. 2515 ให้เป็นพระราชบัญญัติ พื้นที่การเป็นพลเมืองจึงยังไม่เปิดให้ไทยพลัดถิ่น คำถามที่ตามมาก็คือการไม่ปรับเปลี่ยนกฎหมายและไม่เลื่อนระดับการเป็นพลเมืองหมายถึงการไม่ปรับตัวของรัฐหรือไม่ คำตอบก็คือไม่ เพราะรัฐบางรัฐปรับเปลี่ยนและเลื่อนระดับบทบาทด้านเศรษฐกิจ แต่ไม่ปรับเปลี่ยนเลื่อนระดับ

แนวคิดเรื่องชาติและการเป็นพลเมือง รัฐบางรัฐปรับตัวกลายเป็นรัฐเลือกปฏิบัติ ปรับเปลี่ยนบางด้านเพื่อแสวงประโยชน์จากคนพลัดถิ่น แต่มีให้สัญชาติและสิทธิการเป็นพลเมืองแก่คนพลัดถิ่น

การเลื่อนระดับหรือปรับเปลี่ยนด้านอื่นของรัฐไทย มีได้อยู่ในเป้าหมายหลักการศึกษาของผู้เขียน แต่ในบทที่ 5 ผู้เขียนได้กล่าวผ่านงานของชัชอนันต์ สมุทวณิช (2544) ว่า ตามการวิเคราะห์ของชัชอนันต์ ประเทศไทยในยุคโลกาภิวัตน์กำลังปรับตัวไปสู่การเป็นรัฐการตลาด ผู้การเป็นรัฐที่ต้องจัดองค์กรใหม่ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้เอื้อต่อการตลาด และสร้างเงื่อนไขให้พื้นที่ของรัฐกลายเป็นแหล่งดึงดูดการลงทุน หากการวิเคราะห์ของชัชอนันต์สอดคล้องกับความเป็นจริง ย่อมแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยในยุคโลกาภิวัตน์ได้พยายามเลื่อนระดับบทบาทของตนทางเศรษฐกิจ โดยการเข้าไปแสดงบทบาทสนับสนุนการลงทุน และการสร้างความมั่งคั่งทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และพยายามแทรกเข้าไปมีบทบาทในระดับอาเซียน โดยเฉพาะการผลักดันเรื่องพันธบัตรเอเชีย (Asian bonds) และพยายามผลักดันกระทรวงการต่างประเทศให้ทำหน้าที่ด้านการค้าและการตลาด แต่ในท่ามกลางการเลื่อนบทบาททางเศรษฐกิจของรัฐนั้น ประเทศไทยยังมีได้เลื่อนระดับความเป็นชาติหรือนิยามความเป็นชาติใหม่อย่างน้อยที่สุดรัฐก็ได้ปรับแก้กฎหมายว่าด้วยสัญชาติไทย ขยายความเป็นชาติไปรวมเอาไทยพลัดถิ่นจากฝั่งพม่าเป็นไทยและพลเมืองไทย ในแง่นี้ จึงสะท้อนให้เห็นว่า ประเทศไทยปรับเปลี่ยนบางด้านและแสดงตนเป็นตัวกระทำที่สำคัญ เป็นตัวกระทำที่เลือกจะแสดงบทบาทในด้านใดและไม่แสดงบทบาทในด้านใดและที่สำคัญยิ่งก็คือ การปรับเปลี่ยนหรือเลื่อนระดับบทบาททางเศรษฐกิจในกรณีของรัฐไทยนั้น ดูจะแยกขาดจากการปรับเปลี่ยนเลื่อนระดับของแนวคิดเรื่องชาติและการเป็นพลเมือง

ในบทที่ 6 ผู้เขียนได้กล่าวไว้ว่า เมื่อเผชิญหน้ากับไทยพลัดถิ่นที่ข้ามพากมาจากพม่า พร้อมกับภาษาไทย ประเทศไทยได้แสดงบทบาทอย่างสำคัญในการจัดหาถิ่นฐานให้อยู่ และให้อยู่ในที่ที่มีชื่อ “ศูนย์แรกรับ” หรือ “พื้นที่พักพิงชั่วคราว” ซึ่งรัฐไทยจัดหาให้กับผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่น มอญ กะเหรี่ยง แต่ที่พักพิงของไทยพลัดถิ่นคือหมู่บ้าน ไม่ว่าจะหมู่บ้านนั้นจะเป็นบ้านธรรมรัตน์ บ้านคลองลอย บ้านดวงดี บ้านดวงเจริญ บ้านไร่เครา บ้านร้านตัดผมหรือหมู่บ้านในตำบลสองพี่น้อง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดชุมพร ก็ล้วนแล้วแต่เป็นหมู่บ้านที่ไทยพลัดถิ่นอยู่ร่วมกับคนไทยและภายใต้วิถีชีวิตวัฒนธรรมปักษ์ใต้ ดังนั้น แม้จะเป็นผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อพยพมาจากฝั่งพม่า แต่ไทยพลัดถิ่นก็ถูกปฏิบัติต่อในฐานะที่แตกต่าง และในยุคหลังชื่อก็ใช้แตกต่างกันไป คือ ถูกเรียกว่า “ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย”

ในบทเดียวกันนั้น ผู้เขียนได้กล่าวไว้ว่า ปัจจุบันรัฐไทยโดยอาศัยประกาศกระทรวงมหาดไทยลงวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2519 ว่าด้วยสถานะบุคคลผู้อพยพเข้าเมือง ได้ทำการแบ่งย่อยรายละเอียดสถานะ

บุคคลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย แต่มีเชื้อไทยในทางราชการออกเป็น 18 กลุ่ม กลุ่มคนเหล่านี้ถูกจำแนกแยกแยะและกำหนดความแตกต่างด้วยบัตร 18 สี และอยู่ในภาวะที่ยังไม่เป็นใครโดยแน่ชัด และยังคงอยู่เพื่อรอการกำหนดจากรัฐว่าจะให้เป็นผู้เป็นใครและโดยวิธีใด การแยกแยะบุคคลโดยละเอียดและเพื่อให้สิทธิกับบุคคลแตกต่างกันตามสถานะเช่นนี้ ถ้านำไปเทียบกับงานศึกษาของไอหว่า อ่องก็อาจจะกล่าวได้ว่า ประเทศไทยในปัจจุบันอาจจะเป็นรัฐที่ใช้อำนาจอธิปไตยแบบใหม่หรืออำนาจอธิปไตยแบบ “graduated sovereignty” หรือรัฐที่ใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐในการแยกย่อยกลุ่มบุคคลออกเป็นหลายสถานะ คนแต่ละสถานะถูกฝึกระวังและตรวจตราและให้เสวยสุขหรือได้สิทธิทางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจ แตกต่างกันตามฐานะที่รัฐกำหนด (Ong, 1999, pp. 215-216) อย่างไรก็ตาม การปรับเปลี่ยนเช่นนี้ อาจจะไม่สัมพันธ์กับการได้สิทธิการเป็นพลเมืองของไทยพลัดถิ่น แต่อาจจะทำให้ไทยพลัดถิ่นต้องตกอยู่ภายใต้ระเบียบวินัย และการฝึกระวังตรวจตราของรัฐ (Ong, 1999, pp. 214-220) มากขึ้น แม้จะอยู่ในฐานะที่แตกต่างจากผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่ากลุ่มอื่นๆ ก็ตาม

ในช่วงการเดินทางไปถ่ายทำวิดีโอทัศน์เพื่อ “พิสูจน์” ให้รัฐไทยและคนไทยฝั่งไทยได้เห็นว่าเป็นคนไทยและมีเชื้อพม่า นั้น ประทีป ปฏิแพทยได้กล่าวกับกลุ่มคนไทยในสิงคโปร์หลายครั้ง และกับหลายกลุ่มว่า “เราคือคนไทย เราพูดภาษาไทย เราไม่ได้พูดภาษาพม่า” (ไทยสิงคโปร์, วิดีทัศน์) ข้อความข้างต้นและการย้ำข้อความข้างต้นหลากหลายครั้ง สะท้อนให้เห็นว่าประทีป ใช้ภาษาเป็นตัวแทนตัวกำหนด ตัวระบุความเป็นชาติ คำถามที่ตามมาก็คือ การใช้ภาษาเป็นตัวแทนกำหนดความเป็นชาติได้หรือไม่ เพียงพอหรือไม่

คำตอบต่อคำถามดังกล่าว อาจจะไม่ค่อยเด็ดเดี่ยว เพราะหากพิจารณาตามทัศนะของนักมานุษยวิทยาอย่างเฟรดริก บาร์ท (Barth, 1998) แล้ว เกณฑ์กำหนดความเป็นชาติหรือชาติพันธุ์ทั้งหลาย ที่สร้างขึ้นและกำหนดโดยนักมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาล้วนไม่เพียงพอ เพราะสำหรับบาร์ท อัตลักษณ์และพรมแดนทางชาติพันธุ์ (รวมถึงพรมแดนความเป็นชาติ) คือสิ่งที่ถูกสร้างและสร้างเมื่อคนต่างกลุ่มมาสัมพันธ์กัน หลังปฏิสัมพันธ์ตัวกำหนดต่างๆ เช่น ภาษา วัฒนธรรม ศาสนาจึงถูกนำมาใช้เพื่อแบ่งแยกความต่างของกลุ่มตนออกจากกลุ่มอื่น (Barth, 1998)

ปัญหาความไม่เพียงพอระหว่างตัวหมายกับตัวถูกหมายถึงที่กล่าวถึงข้างต้น เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักวิชาการในปัจจุบัน ที่ตั้งคำถามกับปัญหาตัวหมาย (signifier) และตัวที่ถูกหมายถึง (signified) และมองว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมายและตัวถูกหมาย คือ ความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างหรือเป็น arbitrary อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมายและตัวถูกหมายจะเป็น arbitrary แต่ในโลกปัจจุบัน เรายังเผชิญกับการใช้ตัวหมายที่เป็น arbitrary เช่น “เป๊ปซี่” เท่ากับ “คนรุ่นใหม่”

ความสัมพันธ์ดังกล่าว ไม่ว่าจะพยายามรื้อถอนความหมายด้วยวิธีการใด แต่กระนั้น “เป็ปซี” ยังเท่ากับ “คนรุ่นใหม่” ในกลุ่มคนที่เชื่อ และเป็น arbitrary ในกลุ่มคนไม่เชื่อ

การใช้ภาษาหรือแม้แต่คำ เช่น “ไทย” หรือ “สยาม” เพื่อระบุถึงชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง (โปรดดูจิตร ภูมิศักดิ์, 2540, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2548) มิได้จำกัดอยู่เฉพาะกรณีของประทีป ภูมิแพทย์ แต่รวมไปถึงเอกสารราชการและนักวิชาการอังกฤษที่กล่าวถึงคนสยามผ่านภาษา ที่ผู้เขียนอ้างถึงในบทที่ 2 และรวมถึงงานพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 6 และงานของกรมพระยาวชิรญาณวโรรส (ซึ่งกล่าวถึงในบทที่ 4) และสมเกียรติ วันทะนะ (2530; 2533) เองก็ยืนยันว่า ผู้นำไทยสมัยรัชกาลที่ 5 และต้นรัชกาลที่ 6 ใช้ภาษาเป็นตัวหมายบอกความเป็นชาติ และภาษาในฐานะตัวระบุความเป็นชาติอาจจะเป็นข้อตกลงของคนยุคนั้น และในฐานะข้อตกลง ตัวระบุก็ไม่จำเป็นต้องเพียงพอหรือสัมพันธ์โดยธรรมชาติกับตัวถูกระบุ ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับชาติก็อาจจะคล้ายกับความสัมพันธ์ระหว่างธงชาติกับชาติ หงส์แดงกับทีมลิเวอร์พูล เป็ปซีกับคนรุ่นใหม่ totem กับชนเผ่า ซึ่งล้วนแต่เป็นความสัมพันธ์แบบ arbitrary ระหว่างตัวหมายและตัวถูกหมายถึง

กล่าวอีกนัยก็คือ การใช้กับความเพียงพออาจจะมีใช้สิ่งเดียวกัน และด้วยการตระหนักดังกล่าว ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนจึงไม่กลับไปรื้อถอนตัวหมายและตัวถูกหมายของคนในอดีต และเลือกใช้ตัวหมายตามตัวบทและบริบท เช่น ในบทที่ 2 ใช้เกณฑ์ภาษา (คนที่พูดภาษาสยาม) และคำ (คนสยามหรือ Siamese) ในบทที่ 4 เมื่อกล่าวถึงแนวคิดเรื่องชาติของผู้นำไทยสมัยรัชกาลที่ 5 และ 6 ผู้เขียนก็ใช้ภาษาและความรักดีตามเกณฑ์ของรัชกาลที่ 6 ในบทที่ 5 เมื่อกล่าวถึงแนวคิดเรื่องชาติของไทยพลัดถิ่นก็ใช้เกณฑ์เรื่องเล่าและความจำร่วม ในบทที่ 3 ที่กล่าวถึงการผลิตซ้ำความเป็นไทยของไทยพลัดถิ่นก็ใช้เกณฑ์ภาษา สำเนียงของไทยพลัดถิ่น ปฏิทิน หนังสือการ์ตูน ศาสนา ความรักดี วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและประเพณี

สิ่งที่น่าสนใจยิ่งก็คือ แม้นักวิชาการในปัจจุบัน เช่น บาร์ท จะกล่าวว่าเกณฑ์ทุกเกณฑ์ล้วนมีปัญหา ภาษาอย่างเดียวอาจจะไม่พอเพียงที่จะระบุความเป็นชาติ แต่ภาษาก็เป็นเครื่องมือหนึ่งและสำคัญที่รัฐไทยและรัฐอื่นๆ ใช้สร้างชาติ และในกรณีของไทยนั้น นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ภาษาไทยถูกสร้างให้เป็นภาษากลาง เพื่อให้คนในพื้นที่ภูมิศาสตร์ของรัฐสยามสามารถจินตนาการความเป็นชาติ (Anderson, 1991) ยิ่งกว่านั้น การใช้ภาษาสร้างชาติและกำหนดความเป็นชาติ ยังพบเห็นในกรณีของชาวบาสก์ โดยในช่วงการรณรงค์เพื่อสร้างเขตปกครองตนเองของบาสก์ หรือประมาณคริสต์ทศวรรษ 1980 นั้น ชาวบาสก์สร้างความเป็นหนึ่งเดียวและสร้างความเป็นชาติด้วยสโลแกน “being Basque, speaking Basque” (คนบาสก์ต้องพูดภาษาบาสก์) และชาวบาสก์ถือว่าภาษาบาสก์เป็นตัว

ระบุหลักของความเป็นบาสก์ “ภาษาบาสก์คือสารัตถะและเป็นบารอมิเตอร์วัดอัตลักษณ์ความเป็นบาสก์ และภาษาบาสก์คือความจริงแท้ (authenticity) ของความเป็นชาติบาสก์” (Urta, 1993, pp. 832, 822; Muro, 2005, pp. 580-581) นักทฤษฎีคนสำคัญของยุโรปปัจจุบันก็กล่าวสรุปไว้อย่างน่ารับฟังว่า วิธีการสร้างชาติพันธุ์และสร้างในลักษณะที่เป็นธรรมชาติหรือเกิดโดยธรรมชาติ และมีโซ่ของเทียมนั้น “ประวัติศาสตร์ได้แสดงต่อเราแล้วว่าเส้นทางที่จะนำไปสู่สิ่งดังกล่าวมีสองเส้นทางที่ขัดแย้งกัน คือ ภาษาและเชื้อชาติ” (Balibar, 1991, p. 96)

ในบทที่ 3 ผู้เขียนได้กล่าวถึงวิถีทัศน์ชุด “สิทธิคนไทยพลัดถิ่น” ว่าบันทึกด้วยความเศร้าและน้ำตาของไทยพลัดถิ่น และตลอด 3 ปีที่ผู้เขียนสัมผัสและศึกษาแบบมีส่วนร่วมกับไทยพลัดถิ่นนั้น สิ่งหนึ่งที่ประสบมากมายหลายครั้งก็คือ คำถามหลักที่ไทยพลัดถิ่นเผชิญทั้งจากชนชั้นกลางที่เป็นผู้ผลิตสื่อและข้าราชการผู้ออกบัตรประชาชน ซึ่งมักจะตั้งคำถามว่า “บอกว่าเป็นไทย คุณจะพิสูจน์ความเป็นไทยของคุณอย่างไร”

เพื่อพิสูจน์ความเป็นไทย ประทีป ปฏิแพทยจึงเสี่ยงภัยเดินทางกลับบ้านเกิดพร้อมกล้องถ่ายวิถีทัศน์ เพื่อพิสูจน์ให้ประจักษ์ทั้งภาพ สี เสียงและอารมณ์ ในวิถีทัศน์ที่เขาเป็นผู้ผลิตและอำนวยการสร้างนั้น ประทีปได้กล่าวกับคนที่เขาเรียกว่า “คนไทยและญาติพี่น้อง” หลายครั้งหลายหนว่า เขามาเพื่อถ่ายทำวิถีทัศน์ไปพิสูจน์ความเป็นไทยของไทยสังขรให้คนไทยและรัฐบาลไทยฝั่งนั้นดู

ไทยสังขรเป็นคนไทย เราเกิดในแผ่นดินไทย เราได้อยู่ในแผ่นดินไทยจริงๆ จะไม่เป็นไทยได้อย่างไร เราคนไทย พ่อใหญ่อยู่ที่นี้ยังยกมือไหว้ในหลวงหรือปล่า... อ้อ เราคนไทยต้องยกมือไหว้ในหลวงของเรา พ่อของแผ่นดิน แม่ของแผ่นดินของเรา ___ไม่ใช่พ่อแม่เรา พ่อเราอยู่ไหน อยู่ฝั่งไทย...แต่เมื่อเราไปฝั่งไทยเขาไม่ยอมรับ อยู่เมืองไทยเขาก็หาว่าเราเป็นพม่า อยู่พม่าเขาว่าเราเป็นไทย จะให้เราทำอย่างไร ที่มานี้ เขาแผ่นดินนี้มาถ่ายทำไปให้เขาดู พิสูจน์ให้เขาเห็นว่าเราเป็นไทย เขาจะเชื่อหรือไม่ก็ไม่รู้ ถ้าเขาไม่เชื่อ ผมก็ไม่มีอะไรจะพูดแล้ว (ไทยสังขร, วิถีทัศน์)

ผู้เขียนไม่อาจทราบได้ว่าในตอนวางแผนจะไปถ่ายทำนั้น ประทีปตั้งใจจะใช้อะไรเพื่อพิสูจน์ความเป็นไทย แต่สิ่งที่เขาถ่ายทำมากก็คือ วัดไทยที่มีชื่อภาษาไทยกำกับ คำสนทนากับพระเป็นภาษาไทยบักษีใต้ กองหนังสือที่มีรูปครุฑประทับตรา รูปปฏิทินในหลวง รูปอดีตเจ้าอาวาสวัดที่สลักชื่อภาษาไทย พระพุทธรูปสลักรฐานเป็นภาษาไทย ป้ายนามผู้บริจาคสร้างวัดภาษาไทย ภาพดาราไทย เสียงวิทยุถ่ายทอดรายการและเพลงจากฝั่งไทย เป็นต้น สิ่งที่เขาถ่ายทำมานั้น ไม่ว่าจะศาสนาพุทธแบบไทยที่

ต่างจากพม่า พระมหากษัตริย์ที่ไทยสิงขรเคารพนับถือและภาษาไทย ก็ล้วนเป็นตัวแทนอัตลักษณ์หรือ สวรรค์ตะความเป็นไทยที่ราชการไทยกำหนด และยังปรากฏในหนังสือหน้าพิลเมืองไทยสำหรับเด็กไทย ในปัจจุบัน (ชูวงศ์ ฉายาบุตร, 2546; วรทิพย์ มีมาก, 2547) โดยสิ่งที่บอกความเป็นไทยนี้ ประทีปอาจจะ ได้รับจากสื่อในไทยหรือจากฝั่งไทยในอดีตที่เขาอยู่สิงขร

สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งอีกประการก็คือ แม้ประทีปจะบอกว่าเขาเกิดที่ทุ่งมะพร้าว ตำบลสิงขร และสิงขรเป็นแผ่นดินเดิมของไทย แต่สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้หรือได้ยากก็คือ ปัจจุบันสิงขรเป็นดินแดนพม่า ที่ ได้รับการรับรองโดยรัฐอื่นและรัฐไทย ดังนั้น เมื่อต้องพิสูจน์ความเป็นไทย ประทีปจะพิสูจน์ความเป็น ไทยได้ก็จำเป็นต้องสร้างพรมแดนเพื่อแยกไทยพลัดถิ่นออกจากพม่า พม่าจึงกลายเป็นคนอื่นและคู่ตรงข้าม กับไทย กระนั้นก็ตาม ในตัวบทที่ดูจะแยกชัดตรงข้ามนั้น ในบางตอนประทีปก็กล่าวกับคนกะเหรี่ยงและ มอญคู่สนทนาวาว่า “กะเหรี่ยงไม่เป็นไทยได้อย่างไร มอญไม่เป็นไทยได้อย่างไร มุสลิมไม่เป็นไทยได้ อย่างไร คนในสิงขรต่างเป็นคนไทย เราเกิดในแผ่นดินไทย เราได้อยู่ในแผ่นดินไทยจริงๆ จะไม่เป็นไทยได้ อย่างไร เราคนไทย” (ไทยสิงขร, วิดิทัศน์) คำกล่าวนี้สะท้อนชัดว่า ความเป็นไทยของประทีปนั้นรวมคน อื่นและความเป็นอื่น อย่างน้อยที่สุดก็มอญ กะเหรี่ยงและมุสลิม

ตัวบทของประทีป ปฏิเสธผลผลิตขึ้นจากคำถามทำให้พิสูจน์ ผลผลิตขึ้นโดยมีคราบน้ำตาความ คับแค้น น้อยเนื้อต่ำใจของเด็ก ผู้ใหญ่ไทยพุทธ-มุสลิมพลัดถิ่นฝั่งไทยอยู่เบื้องหลัง และคือตัวอย่างของ ตัวบทเกี่ยวกับไทยพลัดถิ่นอื่นๆ ที่สร้างและผลิตในปัจจุบัน ไม่ว่าจะตัวบทจะเขียนหรือสร้างโดยมีกลิ่นอาย สวรรค์ถนิมและการแยกคู่ตรงข้าม หรือไร้กลิ่นอายสวรรค์ถนิมและไร้คู่ตรงข้ามต่างก็คือตัวบท ต่างก็คือ สิ่งที่ถูกสร้าง และต่างก็อยู่ในฐานะสิ่งที่ถูกนำเสนอ (representation) และเมื่อเป็นสิ่งที่ถูกนำเสนอก็ไม่ อาจเลี่ยงจากกฎการเลือกและไม่เลือก กฎของสิ่งปรากฏและไม่ปรากฏ สิ่งที่มาถึงและมาไม่ถึง สิ่ง ที่ เลื่อนและเคลื่อนออกไป (Hall, 1990; 1997) ตัวบทว่าด้วยไทยพลัดถิ่นในปัจจุบัน ต่างก็ผลิตขึ้นภายใต้ บริบทและเงื่อนไขดังกล่าว และวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็เป็นอย่างเดียวกัน